

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال دهم، شماره ۳۸، تابستان ۱۴۰۳ (ص ۱۲ - ۲۷)
دریافت: خرداد ماه ۱۴۰۳ پذیرش: مرداد ماه ۱۴۰۳

تحلیل لایحه عفاف و حجاب از منظر جامعه‌شناسی جنایی و جرم‌شناسی

Analysis the chastity and hijab bill from the point Of view of criminal Sociology and Criminology

کیوان حیدرنژاد/ استادیار گروه حقوق مرکز تسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، تسوج، ایران.
عطیه عبدالهی دیده‌بان/ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تسوج، ایران.

Keyvan Heidanejad/ Lawgroup, Tasuj center, Islamic Azad university, Tasuj Iran.

Keyvan_Heidarnejad@Yahoo.com

Atiye Abdulahi Dedaban/ Masters student, criminal law and criminology Islamic Azad university, Tasuj, Iran.

Abstract

Target: some abnormal behaviors are closely related to the safety and moral order of the society. The legislator has criminalized the negative effects of non-observance of Islamic hijab in the streets and in public and has determined the punishment. Research method: the current research is of a qualitative type with a descriptive analytical method and using library method to investigate the research. Findings: On the one hand, the legislator has made some innovations in drafting the said bill, one of the most important of which can be mentioned is the definition of determining specific criteria for discovering hijab and bad clothing for women as well as men. On the other hand, in the position of implementation with care in its provisions, the bill has major challenges, especially in determining punishments that are usually considered for serious crimes: She mentioned confiscation of property, exclusion from work and curfew for people who do not cover themselves. Conclusion: Drafting the family support bill and understanding the sociological and criminological foundations of hijab believing in the preventive aspects in the issue of not wearing the hijab or in decency and creating a sense of security.

چکیده

هدف: برخی از رفتارهای ناپه‌نجاهار ارتباط تنگاتنگی با امنیت و نظم و سلامت اخلاقی جامعه دارد. قانونگذار نیز با درک آثار منفی، «عدم رعایت حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی» را جرم‌انگاری نموده و برای آن مجازات تعیین کرده است. روش پژوهش: پژوهش حاضر از نوع کیفی و با روش «تحلیلی توصیفی» و با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای درصدد بررسی این پژوهش می‌باشد. یافته‌ها: مقنن در تدوین لایحه مذکور از یک طرف دست به نوآوری‌هایی زده است که از مهمترین آن می‌توان به تعریف و تعیین معیار مشخص برای کشف حجاب و بدپوششی برای خانم‌ها و نیز آقایان اشاره نمود. از طرف دیگر در مقام اجرا با مذاقه در مفاد آن، لایحه دارای چالش‌های اساسی مخصوصاً در تعیین و اجرای کیفرهایی که معمولاً برای جرائم مهم در نظر گرفته می‌شوند؛ مانند مصادره اموال، محرومیت از کار و ممنوع‌الخروجی برای افرادی که پوشش خودشان را رعایت نکنند، را نام برد. نتیجه‌گیری: تنظیم لایحه حمایت از خانواده و شناخت مبانی جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی بی‌حجابی همچنین اعتقاد به جنبه‌های پیشگیرانه در مساله بی‌حجابی و بی‌عفتی و ایجاد حس امنیت در میان اقشار مختلف جامعه تمامی سازمان‌ها و ارکان مختلف سیاسی، اجتماعی، انتظامی و... را برآن داشته است تا مقوله حجاب را با تدوین لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب با موازین اسلامی و عرفیات جامعه و حقوق کیفری پیوند دهند.

all organizations and various political, social, law enforcement bodies have been forced to link the hijab to the protections of the family with Islamic standavds and the customs of the criminal law society.

Keyword: chastity, hijab, criminology, criminal sociology.

کلیدواژه‌ها: عفاف، حجاب، جامعه‌شناسی جنایی، جرم‌شناسی.

مقدمه

حجاب پوست دوم انسان نیست بلکه خانه اول اوست، شخصی که نتواند خود را از راه‌های معقول، ممتاز و مشخص کند، سعی می‌کند با ایجاد هرگونه تغییری در حجاب، خود را از گم شدن در جامعه نجات دهد، گم شدن در جامعه را فنای شخصیت و مرگ خود می‌داند (حداد عادل: ۱۳۹۱، ۹۸). مسئله حجاب مسئله همه دوره هاست، مربوط به زمان و قرن خاصی نمی باشد حجاب و عفاف سابقه ای طولانی در زندگی بشر دارد و این پیشینه از آن روست که خاستگاه آن فطرت آدمی است (مطهری: ۱۳۹۶، ۵۰). زن برای ایفای نقش اجتماعی خود باید به گونه ای در جامعه ظاهر شود که دچار اضطراب درونی نشود (موسوی فرد و همکاران: ۱۴۰۱، ۵۸۹-۶۰۸). عفاف و حجاب دستور دینی است که از شاخصه های مهم جامعه ماست که با بسیاری از مسائل پیوند خورده و دارای ابعاد سیاسی، اجتماعی، و... می باشد. لذا حمایت از خانواده با ترویج فرهنگ عفاف و حجاب نقش بسزایی در کاهش آسیب های اجتماعی دارد (فرجی: ۱۴۰۲، ۱۱۳). عدم پوشش مناسب آثار منفی فردی و اجتماعی زیادی هم چون شیوع انحرافات جنسی، کاهش سطح امنیت و سلامت عمومی، افزایش آمار فرزندان نامشروع، افزایش انواع بیماری های جسمی و روانی را به دنبال دارد. بدون شک بالاترین خواسته های مردان، تمایل به جنس زن است (اولادی شعبان و همکاران، ۱۳۹۸). به گفته «هلن واتسون» از دیدگاه مفسران غربی، هیچ شکلی از لباس، مانند حجاب این قدر موضوع مناقشه نبوده است. وی اظهار می دارد مساله عفاف و حجاب جایگاه ویژه ای در مباحث روز دنیا درباره فرآیند جهانی شدن و پست مدرنیته دارد. به طوری که مرزهای فرهنگی بین شرق و غرب و مسلمان و غیر مسلمان را در نوردیده است. در یک نظام حقوقی حقوق کیفری ارتباط بسیار تنگاتنگی با مفهوم نظم عمومی دارد که در حال حاضر به واسطه جنبش های حقوقی و نظریه های مطرح شده در جرم شناسی انتقادی رقابت تنگاتنگی را با نهاد جرم زدایی در پیش رو دارد، «فرابندی است که به وسیله آن، رفتارهای جدیدی به موجب قوانینی کیفری مشمول مجازات می شود» (نجفی ابرند آبادی و همکاران: ۱۳۹۸، ۹۰). بنابراین عدم توجه به پیچیدگی مساله و برخورد ساده انگارانه با آن، امکان دارد به نتایج عکس منجر شود و با توجه به اقدام قوه قضائیه جهت تدوین لایحه قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب معروف به لایحه عفاف و حجاب می کوشد با استفاده از همه ظرفیت ها و امکانات و منابع و تشکیل ستاد هماهنگی و راهبردی به اجرای مقوله عفاف و حجاب اقدام نماید. موضوع لایحه قانون حمایت از خانواده و حریم های اخلاقی جامعه و حفاظت از حقوق مردم برای داشتن یک زندگی سالم و اخلاقی است که بسیاری از افراد جامعه دغدغه صیانت و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب را دارند (لرستانی: ۱۴۰۲، ۱۲).

اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت و ضرورت شناخت دقیق این موضوع شامل طیفی از الزام قانونی تا الزام فرهنگی و اخلاقی را در بر می گیرد مسئله حجاب و عفاف، به عنوان میثاق فرهنگی، تاریخی و دینی مردم محسوب می شود و هر گونه تلاش به منظور ایجاد اغتشاش مفهومی حول عناصر مهم ریشه دار فرهنگی بر نتایج است ضرورت رعایت هنجار اجتماعی (خاصه مقوله عفاف و حجاب) در حفظ سلامت جامعه و لزوم حفظ منزلت و امنیت اخلاقی افراد به ویژه بانوان و نقش بنیادین آنها در تحکیم خانواده و همچنین وظیفه حاکمیت و عموم مردم برای تحقق هنجارها و سلامت جامعه می باشد. عوارض آن متوجه جامعه و موجب از بین رفتن بنیه اعتقادی و همچنین امنیت اجتماعی موجود در جامعه می شود. با افزایش بد حجابی و تبرج میزان نگرانی نسبت به احساس امنیت اجتماعی نیز افزایش پیدا می کند (اولادی و همکاران: ۱۳۹۸، ۱۰۳-۱۴۱). با توجه به حساسیت آحاد جامعه نسبت به وضعیت حوزه حجاب و عفاف تدقیق

محتوا در لایحه حمایت از خانواده امری ضروری و غیر قابل اجتناب می‌باشد. لایحه «حمایت از خانواده با ترویج فرهنگ عفاف و حجاب» به منظور اهمیت دادن به رعایت هنجارهای اجتماعی تدوین شده است.

ادبیات و پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت حجاب و عفاف در جامعه تحقیقات متعددی در این زمینه نگاشته شده است که به چند مورد از آن‌ها به شرح ذیل اشاره می‌شود:

۱. با توجه به اهمیت حجاب و عفاف، تحقیقات متعددی در این زمینه نگاشته شده است که رحیمی، خیاطی (۱۳۹۴) در مقاله پژوهشی تحت عنوان «نقش خانواده در ترویج حجاب و عفاف» معتقدند کنترل و نظارتی که طبق برنامه و توافق اعضای جامعه صورت پذیرد با کمترین تعارض و تنش و بالاترین اثر گذاری عفاف و حجاب خواهد بود.

۲. طراحانی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله ای تحت عنوان «رویکرد سیاست جنایی مشارکتی در قبال مساله بی حجابی و بد حجابی» می‌نویسند: فرهنگ سازی به بیان راهکارهای پیشگیرانه و سیاست جنایی مشارکتی در کنترل بی حجابی و بد حجابی در جامعه بوده است.

۳. لطیفی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله ای تحت عنوان «تبیین چالش‌های برون سازمانی ناجا در کنترل و مقابله با بدحجابی» می‌نویسند: در صورتی که سازمان‌ها و نهادهای مکلف در زمینه عفاف و حجاب بتوانند در زمینه اقدامات ایجابی موفق عمل کنند، چالش‌های کمتری برای نیروی انتظامی در زمینه کنترل و مقابله با بد حجابی وجود خواهد داشت.

۴. چرمی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله ای تحت عنوان «بررسی وضعیت پوشش و حجاب زنان در جامعه و پیامدهای بی حجابی آنان» به این نتیجه دست یافتند، که عقاید هر یک از افراد جامعه با توجه به شغل آنها درباره حجاب و پوشش با یکدیگر تفاوت محسوسی دارد.

۵. حیدری و امیریان فارسانی (۱۳۹۹) در مقاله ای تحت عنوان «تحلیل جرم بی حجابی در نظام عدالت کیفری» می‌نویسند: اگر در جامعه ای پوشش افراد تغییر یابد فرهنگ نیز متحول می‌شود و تغییر در فرهنگ نیز موجب تغییر پوشش خواهد شد.

اهداف و فرضیه های پژوهش

هدف کلی پژوهش تحلیل جرم شناسی لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب از منظر جامعه شناسی جنایی و بررسی میزان و قابلیت بازدارندگی بی حجابی در جامعه می‌باشد لذا این پرسش مطرح است که جایگاه لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب از منظر های جرم شناسی و جامعه شناسی جنایی چیست؟ پژوهش بر این فرض استوار است که در لایحه حمایت از خانواده از منظر جرم شناسی اولاً قانونگذار تعریف درست و جامعی از موضوع حجاب و مصادیق آن را بیان نموده است. ثانیاً این لایحه به لحاظ جامعه شناسی منطبق با عرف، ضروریات و مقتضیات زمانی جامعه امروزی نمی‌باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع کیفی بوده و به شکل توصیفی تحلیلی است. در این تحقیق با روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و با فیش برداری از نوشته‌ها، اسناد و متون حقوقی معتبر برگرفته از کتب و مقالات علمی و پژوهشی، آراء و نظریه های مشورتی و رویه قضایی حاکم و نیز سایت‌های معتبر دانشگاهی و قضایی انجام یافته است.

مفاهیم

ماهیت شناسی مفاهیم کلیدی موضوع پژوهش از ضرورت های ورود به بحث می‌باشد به طوری که وقتی سخن از این مفاهیم به میان می‌آید مراد و منظور مشترکی فهمیده شود باتوجه به تکرر و تنوع آراء و اندیشه های انتزاعی و غیر واقع ضرورت دارد ابتدا واژه ها و مفاهیم پژوهش سپس مبانی نظری آن مورد بحث قرار گیرد (عبدالهی و حیدرنژاد، ۱۴۰۲، ۳).

عفاف

عفاف واژه‌ی عربی است که از فرهنگ اسلامی و دینی وارد زبان فارسی شده است. این واژه با فتح حرف اول از ریشه عفت است. عفت پدید آمدن حالتی برای نفس است که به وسیله آن از فزون خواهی شهوت جلوگیری شود. پایه عفاف خویشتن داری است و رد پای از جنسیت یا اختصاص به جنس خاص (زن) در معنای لغوی آن وجود ندارد. در عرف عرب حالت خویشتن داری عفت نامیده می‌شود که زینت او می‌گردد و نقطه ضعف ظاهری او را می‌پوشاند (اصفهانیان و همکاران: ۱۳۹۵، ۹). آنچه که تاکنون از مفهوم واژه عفاف به ذهن متبادر می‌شود و بر آن اساس تعالیم اخلاقی مذهبی شکل گرفته است، استعمال از قبیل استعمال کل در جزء آن است. باید دانست معنا و مفهوم عفاف بسیار فراتر و گسترده تر از حصر آن در معنای پوشش و حجاب است. چنانکه اشاره شد عفاف حالتی نفسانی و فطری است که انسان را از حرام باز می‌دارد و اختصاص به جنسیت خاصی ندارد و نمودهای گوناگونی دارد. لذا عفت حالتی نفسانی است که مانع تسلط شهوت بر انسان می‌شود و انسان عقیف کسی است که با تمرین و تلاش مستمر و پیروزی بر شهوت به این حالت دست یافته باشد (کلینی، ۱۳۷۸، ۱۲) در حالی که حجاب امری ظاهری و بیرونی است. از ابعاد مختلف عفاف می‌توان عفاف در کردار، گفتار و اندیشه را باز شمرد. چشم پوشی از نگاه حرام، پوشش مناسب، اعتدال در زینت و آرایش، میانه روی در خوراک و عفت در فقر و غنا از ابعاد مختلف عفاف در کردار بوده و پرهیز از کلام لغو و اندیشه حرام، عفت در گفتار و اندیشه را تشکیل می‌دهد. در هر حال باید دانست رعایت عفاف می‌تواند تعیین کننده ترین نقش را در حفظ مسیر اعتدال انسانی ایفا کند و آدمی را به کمال و سعادت حقیقی خویش نایل گرداند (قاضی زاده و سلمانی، ۱۳۸۵، ۹۲-۹۳) عفاف اصطلاحی اخلاقی است. عالمان اخلاق، عفاف را در شمار مهم‌ترین فضایل بر شمرده اند. ملاصدرا در «اسفار» عفاف را چنین تعریف می‌کند: عفاف منشی است که منشا صدور کارهای معتدل می‌شود و نه پرده دری می‌کند و نه گرفتار خمودی می‌شود (شیرازی، ۱۳۷۷، ۱۱۶) در نتیجه عفت به معنای رام بودن قوه شهوانی و تحت حکومت عقل است. البته با رعایت شرط اعتدال، یعنی نه غرق در شهوات شویم که به افراط گراییم و نه ترک غرایز کنیم که به تفریط دچار آئیم بلکه استفاده صحیح و مشروع نماییم، زیرا خدای تعالی همه غرایز را به حکمت در وجود آدمی به ودیعت نهاده است (کلینی، ۱۳۷۸، ۹۲). در لغت نامه دهخدا عفاف را به پارسایی و پرهیز گاری، نهفتگی، پاکدامنی، خویشتن داری، شرم معنا کرده است. در فرهنگ فارسی معین آمده است عفاف پارسایی، پاکدامنی و در تداول غالباً به کسر اول تلفظ می‌کنند. از نظر لغت عفت از عَفَه و عَفَّاه (باقیمانده چیزی) گرفته شده است و به معنی اقتصار و قناعت کردن بر تناول شیئی قلیل است سپس معنی فراتر رفته و راغب در مفردات گوید: عفت حالتی نفسانی است که مانع تسلط شهوت بر انسان می‌شود و عقیف کسی است که با تمرین مستمر و پیروزی بر شهوت به این حالت دست یافته باشد (راغب اصفهانی، ۱۳۷۰، ۳۳۹).

حجاب

برای واژه حجاب در منابع لغت عربی، دو معنای اصلی بر شمرده اند: اولاً: به مفهوم مانع و حایل میان دو چیز خواه آن دو چیز از امور مادی و اشیائی محسوس باشد و یا از امور معنوی و غیر محسوس. بنابراین «حجب و حجاب» به معنای منع از وصول و رسیدن دو چیز به همدیگر است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ ق، ۲۱۹)؛ ثانیاً: به معنای ستر و پوشش، در این باره گفته شده است: حجاب یعنی پوشش و حجاب درونی انسان، یعنی آنچه که بین قلب و اعضای دیگر حائل می‌شود همچنان که صاحب لسان العرب، حجاب را به معنای ستر دانسته و گفته است: حجاب به معنای ستر و پوشش است. حجب: یعنی آن را پوشانید زن محجوب، زنی است که پوشیده باشد (سراقی و خزانی: ۱۳۹۷، ۱۱۷-۱۴۶). واژه حجاب در لغت معانی مختلفی دارد که پرده حایل، نقاب، حاجز، پوشاندن، مانع، چارقد، چارق، روی بند، مقصوره، غشا، دربانان، برقع، جلباب و تحت پوشش لباس واقع شدن از جمله آنهاست. در لغت نامه دهخدا واژه حجاب از ریشه حجب به معنای بازداشتن، روگیری، عفاف، حیا، شرم کردن می‌باشد (دهخدا، ۱۳۷۷، ۸۶۶۷). در لغت نامه معین به نقابی گفته می‌شود که زنان چهره خودشان را بدان می‌پوشانند و یا به چادری که زنان سر تا پای خود را بدان پوشش می‌دهند اطلاق می‌گردد (معین، ۱۳۸۶، ۱۴۱۲) و در اصطلاح، عبارت است از پوشش خاصی که سر و گردن و قسمت برآمدگی‌های اندام را می‌پوشاند و نیز زیور آلات او را طبق موازین اسلامی، مستور میدارد، چیزی که در جهت تقویت عفت، پارسایی انسان و تربیت جامعه بر مبنای وحیانی تاکید دارد و سعادت مندی و کمال انسان‌ها منوط به پای بندی و رعایت آن است. هم چنین به اثبات رسید که حجاب دارای انواعی است و در هر مورد آن چستی خاصی از حجاب را می‌توان از دیدگاه اسلام مشاهده نمود و نیز محقق شد که در باب رعایت حجاب اسلامی چشم، صورت، پشت، کف دست‌ها و قدم‌ها مشمول وجوب پوشش نیست (شفیعی، ۱۳۹۰، ۴۹). به زعم استاد شهید

مطهری، واژه حجاب از نظر لغوی به معنای پوشیدن، پرده و پردگی و حاجب است که استعمال آن درباره پوشش زن، در عصر حاضر شایع شده است و در واقع اصطلاح رایج فقهی، یعنی کلمه ستر به معنی پوشش است (مطهری: ۱۳۷۹، ۲۲۴). لازم به ذکر است استعمال کلمه حجاب در مورد پوشش زن یک اصطلاح نسبتاً جدید است. زیرا فقها، برای پوشش زن از کلمه ستر استفاده می‌کنند که در ابواب فقهی مختلف همچون باب صلاه و نکاح منعکس شده است. قانونگذار حجاب را تعریف نکرده است و علمای حقوق نیز در بیان تعریف، به آیات قرآن و فقه مراجعه کرده اند. بررسی منابع و متون در باب حجاب نشان می‌دهد که در طول تاریخ، در میان بیشتر ملل و اقوام با هر آیین و رسمی، مسأله حجاب زن به عنوان رویکردی معمول و مورد پسند به چشم می‌خورد و با وجود فراز و نشیب های تاریخی، گاهی با اعمال سلیقه حاکمان در برخورد با مردم خود، شرایط اجتماعی و حضور زن با مشکلاتی رو به رومی گردیده؛ ولی هیچ گاه مقوله "حجاب" به طور کامل نادیده انگاشته نمی شده است چنان که حتی در میان نوشته های مورخان به ندرت از اقوام بدوی یاد شده که پوشش زنانشان نامناسب بوده و یا برهنه در اجتماع ظاهر شده باشند نتیجه تحقیقات دانشمندان در حوزه های مختلف نشان می‌دهد که هیچ ملتی نسبت به مسأله حجاب پوشش (نه تنها بی توجه نبوده، بلکه آن را مسأله مهم جوامع انسانی به شمار می آورده است) در این راستا، توجه ویژه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی و همچنین فرهنگ حاکم بر جوامع مختلف، نوع پوشش یا حجاب اعم از شکل، رنگ و حتی طرح متفاوت آنها با هم از نکات قابل تأمل است در حالی که سیاست حاکم بر ملت ها روال خود را طی کرده؛ گاه در اثر برخورد فرهنگ ها و تبادل آداب و رسوم ناشی از مسایل مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و تأثیرات مختلفی داشته و تغییراتی یافته است. بنابراین در طول تاریخ و در همه جوامع انسانی، پوشش و حجاب، مطرح نظر بوده و از طریق مجموعه ای از علائم مادی، نظام ارتباطی فرهنگی در میان مردم یک جامعه یا جوامع برقرار شده است (صالحپور و همکاران: ۱۴۰۲، ۳۰۶-۳۹۲).

حدود حجاب شرعی در اسلام

اسلام به همه افراد مومن جامعه دستور حفظ حدود را داده و در این باره فرقی بین زن و مرد نیست ابتدا به مردان دستور کوتاه کردن نگاه را می‌دهد و سپس وظایف زنان را باز گو می‌کند. در آیه ۳۱ سوره نور می‌فرماید: به افراد با ایمان بگو: چشم های خود را کوتاه کنند و در حفظ پوشش اندام خویش بکوشند این برایشان تزکیه و پاکی بیشتری را در پی دارد مسلماً خداوند به آنچه می‌کنند آگاه است. و به بانوان با ایمان بگو: چشم های خود را فرو گیرند، عورت های خویش را پوشیده نگه دارند، زینت خود را جز آن مقدار که ظاهر است آشکار نمایند و روسری های خود را بر سینه خود افکنند (تا گردن وسینه آنان آشکار نشود) از این آیه فهمیده می‌شود که پوشاندن همه بدن به جز دست ها تا مچ و صورت برای زنان واجب است. به دنبال استثنای چهره و دست ها تا مچ می‌فرماید: باید روسری های خود را بر روی سینه و گریبان خویش قرار دهند. در تعریف خمر که جمع کلمه خمار است توضیح داده شده که مقعنه یا چارقدی است که باید جلوی گردن را بپوشاند؛ یعنی فقط پوشاندن سر و گریبان یا چیز دیگری مثل کلاه، یا شال گردن نظر قرآن را تأمین نمی‌کند و این پوشش کافی نیست بلکه باید حد خمار (که باید غیر از صورت بقیه سر و گردن را بپوشاند) رعایت شود. این دو آیه ۵۹ سوره احزاب و ۳۱ سوره نور قسمتی از حجاب را بیان می‌فرماید نه تمام آن را. یعنی از تعبیر قرآن هم فهمیده می‌شود که جلیباب با خمار تفاوت دارد. جلیباب لباس تن است اما خمار را هرگز لباس بدن نمی‌گویند پس معلوم می‌شود که جلیباب عام تر از خمار است بنابراین پوشاندن موها، سینه و گردن واجب است حتی آشکار کردن زینت های زن نیز حرام شده است. با این وجود در ادامه آیه (۱) سوره نور، گروهی از مردان استثناء شده اند که نشانگر محرمان است؛ یعنی گروهی از مردان را معرفی می‌کند که می‌تواند به زینت های زن بنگرند و او لازم نیست که زینت های خود را از آنان بپوشاند. تنها مسأله محل اختلاف آن است که زینت های موجود در دست ها و صورت نیز باید پوشیده باشد یا آن که پوشاندن این مواضع واجب نیست (اسکی و شفیق، ۱۳۹۷، ۳۷۵-۳۷۶). حکومت اسلامی در قبال زنانی که از پوشیدن حجاب امتناع می‌کنند چه رویکردی باید اتخاذ نماید؟ حکومت اسلامی در موضوع حجاب تکلیف دارد یا حق مقابله و الزام به حجاب را دارد؟ این دو موضوع را باید از هم تفکیک کرد: «وجوب حجاب» و «الزام حکومت برای رعایت حجاب». این دو امر از لحاظ فقهی با یکدیگر ملازمه ندارند. محل نزاع در حکم نیست بلکه در الزام حکومت است. مستند الزام حجاب توسط حکومت در فقه چیست؟ آیا حکومت اسلامی باید الزام کند و تکلیف به مداخله در امر حجاب را دارد؟ آیا حکومت اسلامی حق مداخله و الزام را دارد اما تکلیفی متوجه او نیست؟ تکلیف حکومت اسلامی در خصوص اجرای حدود تعیینی غیر قابل

انکار می‌باشد اما در خصوص حجاب از دیدگاه فقهی تکلیفی بر عهده حاکمیت وجود ندارد و این حق حاکمیت است که در مورد حجاب مداخله نماید و بی حجابان را الزام به رعایت حجاب نماید.

الف- مبنای تعزیر: چون مبنای فقهی این موضوع «التعزیر لکل عمل محرم» می‌باشد یعنی حکومت بر هر عمل حرامی حق تعزیر دارد. قاعده التعزیر برای همه احکام شرعی است اعم از فردی و اجتماعی و قاعده التعزیر برای حکومت «حق» ایجاد می‌کند نه تکلیف. حکومت اسلامی حق دارد تا حکم شرعی (در فرض ما حجاب را) الزامی کند و برای آن تعزیر و مجازات در نظر بگیرد. حکومت اسلامی دارای حق با چه ملاکی می‌تواند حقش را اجرا کند؟ وقتی حق شد و برای اعمال و اجرای آن باید به چه امری توجه کرد؟. در این مرحله نگاه فقهی نمی‌تواند کار ساز باشد چون با امور تخصصی و غیر فقهی و موضوعی مواجه خواهیم بود. به تصریح گروهی از فقهاء تعزیر ویژه گناهان کبیره است مانند امام خمینی ره که فرمودند: «هر کس واجبی را ترک یا حرامی را مرتکب شود، امام یا نایبش می‌تواند او را تعزیر کند به شرط آنکه آن امر از کبائر باشد. هیچیک از راه‌های اثبات کبائر بر بی حجابی (صرف نظر از عناوین افترا) تطبیق نمی‌کند. حتی اگر بی حجابی را گناه کبیره به شمار آوریم، در تعزیر برای همه انواع گناهان کبیره تردید شده است. بعضی فقهاء در مقام نقد کلیت قاعده تعزیر نوشته‌اند: دلیل اطمینان‌آوری برای ما وجوب تعزیر در هر معصیت بلکه در خصوص کبیره‌های آن وجود ندارد. مقصود از تعزیر تنها مجازات‌های بدنی یا مالی نیست. اما گروهی از فقهاء مصادیق تعزیر را توسعه داده و آن را شامل توبیخ نیز دانسته‌اند (موسوی خمینی: ۱۳۷۲، ۱۱۸).

ب- مبنای نهی از منکر: دلیل دیگر برخورد کیفری با اشخاص بی حجاب، ادله نهی از منکر است. نهی از منکر مراتبی دارد که به ترتیب عبارت است از: انزجار قلبی، نهی زبانی و انکار یا بازدارندگی عملی در مرحله بعدی است، که به دو مرحله تنبیه بدنی منتهی به جراحت یا مرگ می‌گردد. حکومت اسلامی مجاز است مرتکب عمل حرام را نهی کند و اگر لازم باشد به طریقی که موثر واقع گردد مرتکب را از عملش باز بدارد اگر چه به تنبیه بدنی وی منجر شود زنان بی حجابی که امروزه در حال تردد هستند و عدم التزام آنها در حدی است که چنانچه کسی آنها را نهی کند و به آنان تذکر دهد هیچ ترتیب اثر نمی‌دهند و بلکه زبان به ناسزا و تمسخر باز می‌کنند، مشمول همین حکم هستند و نهی آنان بی فایده است. شرط دیگر وجوب نهی از منکر عدم ترتب فساد برای نهی کننده است. بعضی نوشته‌اند: اگر بدانند یا گمان کنند که انکار او موجب ضرر جانی یا مالی است، بر او انکار واجب نیست و از او ساقط می‌شود. لذا برای اقناع عموم افراد جامعه اسلامی باید با گفتمان محوری و سپس با تدوین قانون منطبق بر زمان، مکان، عرف و شرع در خصوص حجاب عمل نمود. «حجاب» نماد حکومت اسلامی حقیقی است و این موضوع غیر قابل انکار می‌باشد. زن محجبه و عقیف، زن مسلمان در جهان به عنوان نماد اسلام ناب شناخته شده است (برهانی: ۱۴۰۲).

قوانین حاکم بر الزامی شدن رعایت حجاب شرعی در ایران

پس از انقلاب اسلامی با وجود برخی اختلاف نظر ها سرانجام حجاب به یک الزام قانونی برای بانوان در زندگی اجتماعی مبدل گردید و برای بی حجابی مجازات پیش بینی شد. حجاب و حجاب اجباری دو مقوله متفاوتند: یعنی رعایت حجاب از سوی زن مسلمان شرعاً واجب است و جزء ضروریات دین است اما برعکس حجاب اجباری و الزام حکومتی زنان به رعایت حجاب و مجازات ایشان در صورت عدم رعایت حجاب، جزء مسلمات نیست و دلایل فقهی آن قابل مناقشه است. لذا اجباری که در مورد حجاب بانوان کشور وجود دارد، به اعتقاد بعضی از افراد جامعه موجب دین‌گریزی جوانان می‌شود. از این رو دو مبحث در مسئله ی حجاب خلط می‌شود که باعث پیدایش یک بن بست سیاسی - اجتماعی در موضوع حجاب شده است، و آن بن بست عبارت است از اینکه اساساً ضرورت وجود حجاب در بین زنان کشور به عنوان یکی از خطوط قرمز نظام سیاسی، حکومت اسلامی و شریعت تلقی می‌شود؛ در راستای این تلقی برخی چنین برداشت می‌کنند که اگر چنانچه در خصوص حجاب به پاسخ‌های دیگری فکر کنیم و تغییری در امر موجود ایجاد نمائیم، در حقیقت از اصل شریعت و نظام دینی تنازل پیدا کردیم و دست کشیدیم، بنابراین حق هیچگونه تغییری در امر موجود را نداریم. امر موجود چیست؟ اینکه دولت و قانون به عدم رعایت حجاب شرعی واکنش نشان دهد حالا چون این مسئله جزء مسلمات است حتماً در قبال عدم رعایت حجاب شرعی باید پاسخ‌های کیفری و محرومیت وجود داشته باشد، این موضوع برای کسانی که مسلط بر مبانی و اصول فقه هستند مطلبی غیر قابل قبول می‌باشد. چرا که برای یک نظام دینی و حکومت اسلامی که چنین خط قرمزهایی را از میان احکام برداشت کند، غیر باور و غیر قابل قبول می‌باشد. و با مراجعه به منابع فقهی ملاحظه می‌شود که پتانسیل‌های فقه دیده نشده است. به باور برخی دیگر طبق بعضی از مبانی فقهی، حکومت اسلامی مشمول وجوب ادله نهی از منکر است و چون نهی

از منکر واجب است و عدم رعایت حجاب مصداق منکر است، پس حکومت اسلامی مشمول نهی از منکر شرعی قرار می‌گیرد و بر حکومت اسلامی واجب است که با عدم رعایت حجاب بر خورد کند، چرا که مثل یک مکلفی است که این مکلف محکوم به یک حکم الهی است و آن حکم الهی عبارت است از نهی از منکرست. اما به باور دیگری از فقها و بر اساس برخی از مبانی فقهی، مداخله حکومت در امر حجاب و جوب شرعی ندارد. چون شرایط نهی از منکر برقرار نیست یا نهی از منکر مفسده دارد یا حتی شاید اساساً شرایط نهی از منکر که در مورد افراد وجود دارد متفاوت تر از نهی منکری است که بر حکومت واجب است. دسته دیگر باورشان این است که مداخله حکومت در امر حجاب واجب نیست بلکه جایز است. لذا کسانی که معتقد به جواز دخالت حکومت را دارند به قاعده فقهی «التعزیر لکل عمل محرم» تمسک می‌نمایند و می‌نویسند: چون عدم رعایت حجاب شرعی حرام است بنابراین حکومت اسلامی حق دارد با هر حرامی تقابل کند و از ابزار تعزیر در برخورد با عمل حرام استفاده کند، طبق این نگاه دیگر تعزیر واجب نیست بلکه تعزیر جایز می‌باشد. دسته دیگر در مقابل می‌گویند اساساً چنین قاعده ای که به عنوان «التعزیر لکل عمل محرم» و بر هر حرامی می‌توان تعزیر کرد، در فقه محل مناقشه است و بسیاری این مبنا را قبول ندارند، بنابراین بر اساس این مبنا نمی‌توان تعزیر کرد. و قانون زمانی در مورد یک رفتار، گفتار و هر نوع عملی که لزوم دارد اعمال می‌گردد که از احترام و تبعیت عموم مردم برخوردار باشد اما زمانی که واژه ی اجبار و زور اعمال می‌گردد معنایی منفی و متعاباً امتناع از عمل به آن را در پی خواهد داشت (برهانی، ۱۴۰۱). در خصوص حجاب چهار مسئله اساسی مطرح است: ۱- اسلام حکم خاصی در مسئله پوشش زنان بیان کرده است یا نه؟ ۲- حکم اسلام در خصوص حجاب حکمی شخصی است یا حکمی اجتماعی؟ ۳- آیا مسئله پوشش افراد (حجاب) در مجامع عمومی جزء مباحث حقوق عمومی است که واجد ظرفیت و اقتضای قانون گذاری را داشته باشد؟ ۴- آیا نظام حقوقی باید تابع احکام اسلامی باشد یا خیر؟ در پاسخ به سوالات مطرح شده گفته می‌شود که حجاب جزء ضروریات دین می‌باشد و اساس و اصول دین به شمار می‌رود (ما یعلم من الدین ضرورتاً). اسلام به صراحت بیان می‌کند غیر از وجه و کفین زن را کسی نبیند. لذا حجاب حکمی اجتماعی است و زمانی که بی‌حجابی توسط افراد در سطح اجتماع انجام می‌شود، منجر به نقض حریم جامعه و متعاقب آن نقض حقوق عمومی و حقوق شهروندی می‌انجامد و عرصه ی عمومی نباید آلوده گردد و عمل بی‌حجابی علنی گردد چون جامعه فاسد خواهد شد. پس اجباری بودن حجاب با کدام مبنا و بر چه معیاری مطرح می‌گردد؛ عقل، اسلام، اخلاق، واقعیت های جامعه و واقعیت های تجربی که همگی این موارد خلاف اجباری بودن حجاب را بیان و ثابت نموده اند. حجاب اقتضای قانون گذاری را دارد کما اینکه در کشور فرانسه قانون منع حجاب تصویب شده است که نشان دهنده ظرفیت قانون گذاری را دارد. امروزه در برخی کشورها حجاب در مراکز دولتی یا وابسته به دولت مانند ادارات، مدارس و دانشگاه‌های دولتی ممنوع است. فرانسه نخستین کشوری است که قانون منع حجاب را در مراکز دولتی تصویب و اجرا نمود و پس از آن بر خی کشور های دیگر مانند ترکیه نیز این رویه را در پیش گرفته اند. پیشینه منع حجاب در فرانسه به تصویب قانون «جدایی دولت و کلیساها» باز می‌گردد که به قانون لائیسیتته معروف است. این قانون از یک سو آزادی های مذهبی در امور فردی و اجتماعی را به رسمیت می‌شناسد و از سوی دیگر بر تفکیک و استقلال دین و دولت از یکدیگر تأکید می‌نماید. مطابق ماده دوم این قانون، جمهوری فرانسه هیچ مذهبی را به رسمیت نمی‌شناسد و از هیچ آئینی حمایت نمی‌کند؛ همان طور که از فعالیت هیچ آئینی ممانعت به عمل نمی‌آورد. در ترکیه نیز از زمان مصطفی کمال آتا تورک مخالفت با حجاب آغاز گردید و سرانجام حجاب در مراکز اداری و مدارس و دانشگاه های دولتی ممنوع شد. پس از قدرت گرفتن حزب اسلام گرای عدالت و توسعه، تلاش هایی برای لغو این قانون صورت گرفت و سرانجام در سال ۲۰۰۸ میلادی لغو گردید. با این حال هنوز آثار قانون سابق به طور کامل بر چیده نشده است (هدایت نیا و همکاران، ۱۴۰۰، ۲۰-۷۴). اولین قانونی که در آن به مساله حجاب توجه شده بود، قانون باز سازی نیروی انسانی وزارتخانه ها و موسسات دولتی وابسته به دولت مصوب ۱۳۶۰ بود که در ماده "۱۸" آن عدم رعایت حجاب اسلامی با ضمانت اجرای توبیخ با درج در پرونده و یا اخراج و انفصال از خدمت همراه بود. دوسال بعد قانون هیات های رسیدگی به تخلفات اداری جایگزین آن شد و بی‌حجابی دارای ضمانت اجرای اداری در بند ۱۳ ماده ۸ آن قانون ذکر گردید. اما اولین قانونی که به صورت فراگیر و عمومی برای احاد جامعه تصویب گردید، قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۲ بود که در ماده ۱۰۵ این قانون مقرر داشت «زنانی که بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند به تعزیر تا هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم خواهند شد» گاهی اوقات لباس هایی که دوخت و شکل ظاهری آن از وضعیت مناسبی برخوردار نیست، می‌تواند یکی از مصادیق و عوامل بی‌حجابی باشد از این رو قانونگذار با اقدامی جهت جلوگیری از توزیع این گونه لباس ها، قصد داشته که این نوع رفتار های ضد ارزشی را در نطفه از بین ببرد. لذا در سال ۱۳۶۵ با تصویب قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان

لباس‌هایی که استفاده از آنها در ملاء عام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه دار می‌کند گامی در این راستا برداشت. در ماده ۲ این قانون بی‌حجابی به عنوان تخلف شمرده شد و ضمانت‌اجراهایی از قبیل تذکر و ارشاد، توبیخ، تعطیلی محل کسب و غیره برای آن پیش‌بینی گردید. آنجا که مطابق ماده ۳ قانون نحوه وصول برخی از درآمدها به نفع دولت در حبس‌های زیر ۹۱ روز قاضی مکلف به تبدیل حبس به جریمه است، لذا مجازات حبس در این ماده فاقد موضوعیت است. حجاب در اسلام برای زنان و مردان بیان شده، ولی این ماده تنها درباره زنان است و از حجاب و پوشش مردان صحبتی نیست. قانونگذار در این ماده فقط در باره پوشش اندام سخن گفته است. در این ماده حضور زنان بدون حجاب شرعی یکی از مصداق‌های تظاهر به عمل حرام و اعمالی شمرده شده است که عفت عمومی را جریحه دار می‌کند. به نظر می‌رسد علتی که تبصره ماده ۶۳۸ تنها زنان را مشمول حفظ رعایت حجاب شرعی دانسته و از تکلیف شرعی مردان سخنی به میان نیاورده است این است که گروهی فلسفه پوشش در اسلام را بدان منظور یافته‌اند که «دستور پوشش اختصاص به زنان یافته است چرا که میل به خود‌نمایی و خود‌آرایی مخصوص زنان است از نظر تصاحب قلب‌ها و دل‌ها و لهذا انحراف تبرج و برهنگی از انحراف‌های مخصوص زنان است و دستور پوشش هم برای آنان مقرر گردیده است» اما به نظر می‌رسد که این گونه استدلال‌ها نمی‌تواند مستندی باشد برای اینکه قانونگذار تنها زنان را مورد شمول ماده قانونی حفظ رعایت حجاب شرعی بداند حال آنکه خداوند متعال نخست حجاب را در مورد مرد بعداً در مورد زن متذکر می‌شود. همانطور که بیان شد این طور نیست که مردان هیچ تکلیفی نداشته باشند و هر گونه تمایل داشتند می‌توانند در سطح جامعه تردد نمایند. (حیدری و امیریان، ۱۳۹۸، ۱۲-۱۷۶).

تحلیل لایحه حمایت از خانواده (لایحه عفاف و حجاب)

اردیبهشت ماه سال ۱۴۰۲ دولت اعلام نمود که لایحه پیشنهادی قوه قضائیه درباره عفاف و حجاب در هیات دولت مورد بررسی و موافقت قرار گرفته است و به مجلس شورای اسلامی ارسال گردیده است. پیش از این نیز در نظام حقوقی ایران و در قوانین مدون همچون قانون مجازات اسلامی و قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان منکر پیش‌بینی‌های مناسبی برای حمایت از فرهنگ حجاب و عفاف و بنیاد خانواده صورت گرفته است. اما برخی از اقتضات و نیازهای روز ایجاب می‌کرد قوانین جدید و با رویکردهای متفاوت در این زمینه تصویب شوند. بر همین اساس قوه قضائیه به عنوان یکی از متولیان برخورد با رفتارهای هنجارشکن و خلاف قانون، با توجه به نیازهای روز فضای اجتماعی کشور، لایحه قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ حجاب و عفاف را پس از مشورت صورت گرفته با سایر مسئولین و کارشناسان و متخصصان امر، تدوین و آن را به دولت ارسال کرد، دولت نیز پس از بررسی‌های کارشناسی انجام یافته با قید دو فوریت در جلسه هیات وزیران مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۲۷ با ایجاد تغییراتی این لایحه قانونی را به مجلس شورای اسلامی فرستاد تا مورد بررسی نمایندگان مجلس قرار گیرد و کمیسیون قضائی مجلس لایحه مذکور را به ۷۱ ماده و در پنج فصل به منظور تحقق اهداف تدوین نمود. در نهایت با استفاده از اصل ۸۵ قانون اساسی در شهریور ماه سال ۱۴۰۲ به مدت سه سال به صورت آزمایشی به تصویب رسید و برای اعلام نظر به شورای نگهبان ارسال گردید. و شورای نگهبان با توجه به حجم لایحه و دقت نظر اعضای آن مصوبه مذکور را واجد ابهاماتی دانست. که پس از کش و قوس‌های فراوان لایحه مذکور به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارجاع شد. و مجمع بعد از اعلام مغایرت‌های مطرح شده در هیأت عالی نظارت خود با سیاست‌های کلی ابلاغی، سرانجام موارد اعلامی مجمع تشخیص در مجلس اصلاح گردید و سپس اصلاحات انجام یافته مجدداً در جلسه هیأت عالی نظارت بررسی و هیأت مزبور اصلاحات انجام شده را پذیرفت و در تاریخ ۱۴۰۳/۰۲/۳۰ نظر موافق اعضای هیأت را به شورای نگهبان اعلام نمود. نکته حایز اهمیت در لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب، بحث نوآوری‌ها و چالش‌هایی فراوری آن به ویژه در مبحث موضوع جرایم و مجازات‌ها است که به شرح ذیل به این موارد پرداخته می‌شود:

الف - مجازات بد پوششی در انتظار یا اماکن عمومی یا معابر

ماده ۴۹- هرکس در انتظار یا اماکن عمومی یا معابر مرتکب بدپوششی شود در مرتبه اول معادل حداکثر جزای نقدی درجه شش و در مراتب بعدی به جزای نقدی درجه پنج محکوم می‌شود.

تبصره ۱- بدپوششی در مورد زنان عبارت است از پوشیدن لباسی که خلاف عفت عمومی است از قبیل لباس بدن‌نما یا تنگ یا لباسی که قسمتی از بدن پایین‌تر از گردن یا بالاتر از مچ پا یا بالاتر از ساعد دست‌ها دیده شود.

تبصره ۲- بدپوششی در مورد مردان عبارت است از پوشیدن لباسی که خلاف عفت عمومی است از قبیل لباس بدن‌نما یا لباسی که قسمتی از بدن پایین‌تر از سینه یا بالاتر از ساق پا یا سرشانه فرد دیده شود.

ب- مجازات برهنگی یا نیمه برهنگی یا عرفاً برهنگی در اماکن عمومی یا معابر

ماده ۵۰- هر شخصی در انظار یا اماکن عمومی یا معابر اقدام به برهنگی یا نیمه برهنگی نماید یا با پوششی ظاهر شود که عرفاً برهنگی محسوب می‌شود، بلافاصله توسط ضابط بازرداشت و از طریق ضابطان ذی‌صلاح به مرجع قضائی تحویل می‌شود و به مجازات حبس درجه چهار یا جزای نقدی درجه سه محکوم می‌گردد و در صورت تکرار مجازات حبس یا جزای نقدی یک درجه تشدید می‌شود. ضابطان موضوع این ماده کلیه نیروهای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) و ضابطان عام و خاص دادگستری هستند. در صورت عدم حضور ضابط، تبصره (۱) ماده (۴۵) قانون آیین دادرسی کیفری قابل اعمال است.

ج- مجازات کشف حجاب در انظار یا اماکن عمومی یا معابر

ماده ۵۱- هر زنی در انظار یا اماکن عمومی یا معابر کشف حجاب کند به نحوی که چادر یا مقنعه یا روسری یا شال بر سر نداشته باشد در مرتبه اول معادل جزای نقدی درجه شش و در مراتب بعدی به جزای نقدی درجه پنج محکوم می‌شود. در صورت تکرار بیش از چهار بار، مرتکب به مجازات تکرار جرم موضوع ماده (۳۹) این قانون محکوم می‌گردد.

د- مجازات افراد دارای شهرت یا تأثیرگذاری اجتماعی در فضای مجازی یا غیرمجازی

ماده ۴۳- هرگاه شخصی که دارای شهرت یا تأثیرگذاری اجتماعی است، در فضای مجازی یا غیرمجازی مرتکب جرائم موضوع این قانون شود، علاوه بر محکومیت به مجازات مقرر در خصوص جرم ارتكابی، به جزای نقدی درجه دو یا ده درصد (۱۰٪) از کل دارایی (به جز مستثنیات دین) هر کدام که بیشتر باشد و محرومیت از فعالیت‌های شغلی یا حرفه‌ای به مدت شش ماه تا پنج سال و به تشخیص قاضی به ممنوعیت خروج از کشور به مدت دو سال و ممنوعیت از فعالیت عمومی در فضای مجازی از شش ماه تا دو سال و حذف محتوای سابق ناقض قانون و لغو کلیه امتیازات، تخفیفات و معافیت‌های اعطایی و در مراتب بعدی جزای نقدی درجه یک یا ده درصد (۱۰٪) از کل دارایی (به جز مستثنیات دین) هر کدام که بیشتر باشد و محرومیت از فعالیت‌های شغلی یا حرفه‌ای به مدت پنج تا پانزده سال و ممنوعیت خروج از کشور به مدت دو سال و ممنوعیت از فعالیت عمومی در فضای مجازی از شش ماه تا دو سال و حذف محتوای سابق ناقض قانون و لغو کلیه امتیازات، تخفیفات و معافیت‌های اعطایی محکوم می‌شود.

تبصره ۱- صدا و سیما نمی‌تواند اشخاصی را که به دلیل ارتکاب جرائم موضوع این ماده پرونده آن‌ها در محاکم در حال رسیدگی است یا محکوم شده‌اند، تا پایان مدت محرومیت، به برنامه‌های تلویزیونی دعوت کرده یا با آن‌ها قرارداد منعقد کند. همچنین صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی حسب مورد موظفند از پخش و تولید محتوای صوت و تصویری که در تولید آن‌ها با اشخاص مذکور پس از محکومیت و تا قبل از پایان مدت محرومیت یا در زمان رسیدگی به پرونده در محاکم، قرارداد منعقد شده است، در صدا و سیما و شبکه نمایش خانگی و مشابه آن‌ها جلوگیری نماید، مشروط به اینکه محتوا قابل اصلاح نباشد. قوه قضائیه حسب مورد با اعلام صداوسیما یا وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در صورتی که محصولات قابل اصلاح نباشد، قرار توقف پخش را حداکثر ظرف مدت یک هفته صادر می‌کند.

تبصره ۲- هر شخصی محتوای صوت و تصویر فراگیر که به نحوی برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی یا بدپوششی را ترویج کند، در فضای مجازی و غیرمجازی پخش نماید، مشمول مجازات‌های این ماده می‌شود. صدا و سیما و وزارت ارشاد حسب مورد مکلفند از پخش محتوای مذکور ممانعت کنند، قوه قضائیه موظف است با اعلام دستگاه‌های مذکور حداکثر ظرف مدت یک هفته قرار توقف پخش محتوای مذکور را صادر نماید. مستنکفین از اجرای این حکم مشمول مجازات ماده (۴۷) این قانون می‌شوند.

ه- مجازات صاحبان مشاغل یا کارکنان آن‌ها

ماده ۴۲- در صورتی که در محل کسب، حرفه یا شغل، صاحبان یا کارکنان آن‌ها به هر ترتیب مرتکب برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی یا بدپوششی شوند، علاوه بر اعمال مجازات مقرر برای مرتکب، صاحب حرفه یا شغل در مرتبه اول به جزای نقدی درجه پنج یا دو ماه سود ناشی از درآمد آن شغل هر کدام بیشتر باشد و به تشخیص قاضی ممنوعیت از خروج از کشور شش ماه تا دو سال و در مراتب بعدی به جزای نقدی درجه چهار یا چهار ماه سود ناشی از درآمد آن شغل هر کدام بیشتر باشد و ممنوعیت از خروج از کشور شش ماه تا دو سال محکوم می‌گردد.

تبصره- مسیره‌ها و محل‌های گردشگری به عنوان محل کسب و کار مسئولان یا متصدیان یا صاحبان گروه‌ها و تورهای گردشگری اعم از رسمی یا غیر رسمی محسوب می‌شود.

و- مجازات ترویج بی‌حجابی یا توهین به اصل حجاب در فضای مجازی یا غیر مجازی

ماده ۳۹- هر شخص در فضای مجازی یا غیر مجازی به اصل حجاب توهین کند یا برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی یا بدپوششی را ترویج کند یا هر رفتاری انجام دهد که نوعاً ترویج آن‌ها محسوب شود، مرتکب در مرتبه اول به جزای نقدی درجه چهار و به تشخیص مقام قضائی ممنوعیت از خروج از کشور و ممنوعیت از فعالیت عمومی در فضای مجازی از شش ماه تا دو سال و حذف محتواهای سابق ناقض قانون محکوم می‌شود و در صورت تکرار، جزای نقدی یک درجه تشدید و سایر مجازات‌های مرتبه اول نیز اعمال می‌شود. تبصره- ضابطان مطابق صلاحیت‌های قانونی مکلفند برای حداکثر مدت بیست و چهار ساعت گذرنامه، حساب‌های کاربری داخلی و صفحات متناظر و پایگاه اطلاع رسانی مرتکب را توقیف و پرونده را جهت تعیین تکلیف به مرجع قضائی ارسال کنند. احکام این تبصره در خصوص مواد (۴۱)، (۴۲)، (۴۳) و تبصره ماده (۴۵) نیز جاری است.

ز- همکاری با دولت‌ها، شبکه‌ها، رسانه‌ها یا سازمان‌های خارجی یا معاند و یا بصورت سازمان یافته مرتکب ترویج برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی

ماده ۳۸- هر شخص با همکاری دولت‌ها، شبکه‌ها، رسانه‌ها، گروه‌ها یا سازمان‌های خارجی یا معاند و یا به صورت سازمان یافته مرتکب ترویج برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی یا بدپوششی گردد به حبس و جزای نقدی درجه چهار محکوم می‌شود مگر جرم او مشمول ماده (۲۸۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱/۲/۱۳۹۲ گردد. در صورت شمول مقررات تخفیف، مجازات‌های تعزیری فوق صرفاً یک درجه قابل تخفیف است.

تبصره- در صورتی که ارتکاب جرم سازمان یافته بوده و با همکاری دولت‌ها، شبکه‌ها، رسانه‌ها، گروه‌ها یا سازمان‌های خارجی یا معاند نباشد و گروه سازمان یافته اغفال شده باشد، مجازات موضوع این ماده تا سه درجه قابل تخفیف است.

ح- مجازات بی‌حجابی کارکنان دستگاه‌های اجرایی و مراکز آموزش و پژوهشی

ماده ۴۶- چنانچه هر یک از کارکنان دستگاه‌های اجرائی موضوع ماده (۴) این قانون و نیز اشخاصی که در مراکز آموزشی و پژوهشی اعم از دولتی، غیردولتی و دانشگاه آزاد اسلامی مشغول به تدریس و یا به هر نحوی در آن مراجع شاغل و یا به طور موقت مشغول به کار هستند در داخل یا خارج از دستگاه متبوع خود مرتکب جرائم موضوع این قانون شوند، واحدهای نظارتی از قبیل حراست یا بازرسی مکلفند ضمن اعلام مراتب به فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) جهت ارسال پرونده برای انجام تکالیف پیش‌بینی شده در این قانون، مراتب را حسب مورد به هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری کارکنان، هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اعضای هیأت علمی، کمیته‌های انضباطی کارکنان یا دادرهای انتظامی مربوط اعلام کنند.

تبصره ۱- هیأت‌های رسیدگی به تخلفات، کمیته‌های انضباطی یا دادرهای انتظامی حسب مورد موظفند به شکایت یا گزارش‌های واصله علیه مرتکبین جرائم و تخلفات موضوع این قانون در داخل یا خارج از دستگاه متبوع خود، مطابق قوانین و مقررات مربوط رسیدگی و حکم انتظامی صادر کنند.

تبصره ۲- مرجع قضائی مکلف است مشمولین این ماده را که مرتکب جرائم موضوع این قانون، شوند، علاوه بر مجازات‌های مقرر در این قانون، به انفصال از خدمات دولتی و عمومی از شش ماه تا دو سال محکوم کند.

تبصره ۳- فضاهای اقامتی، تفریحی و گردشگری وابسته به دستگاه‌های مذکور در این ماده از ارائه خدمت به افراد بدپوشش، بی‌حجاب ممنوعند. در صورت تخلف از اجرای این حکم مستوجب اعمال مجازات ماده (۴۷) مسئول مستقیم در دستگاه‌ها می‌شود.

تبصره ۴- قوه قضائیه و فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) موظفند علاوه بر انجام تکالیف قانونی خود نسبت به معرفی اشخاص مشمول این ماده به دستگاه‌های متبوع جهت رسیدگی هیأت‌های رسیدگی به تخلفات، کمیته‌های انضباطی یا دادرهای انتظامی مذکور در تبصره (۱) این ماده اقدام نمایند.

تبصره ۵- در خصوص محصلین و دانشجویان مراکز آموزشی که در داخل مراکز مرتکب بدپوششی یا کشف حجاب یا عدم رعایت حجاب شرعی شوند برای سه بار تعدد یا تکرار، کمیته انضباطی مرکز آموزشی صالح به رسیدگی بوده و مقررات انضباطی درباره آن‌ها اجرا می‌شود و بار چهارم توسط کمیته انضباطی یا حراست مرکز آموزشی به فراجا جهت اعمال مقررات این قانون معرفی می‌گردند.

ط- مجازات بی‌حجابی در حال رانندگی یا سرنشین وسایل نقلیه موتوری

ماده ۵۴- هر کس در حال رانندگی با وسایل نقلیه موتوری مرتکب بی عفتی، کشف حجاب، بی‌حجابی یا بدپوششی شود یا فردی سوار کرده که مرتکب جرائم مذکور شود، توسط پلیس راهنمایی و رانندگی پنج میلیون ریال جریمه می‌شود. همچنین صدور برگ جریمه برای وسیله نقلیه مذکور نافی اعمال مجازات‌های مقرر برای مرتکب نیست. حکم این ماده در خصوص تاکسی‌ها و مسافر برهای اینترنتی نیز جاری می‌شود. در خصوص موتورسیکلت در صورت ارتکاب در مرتبه دوم، وسیله نقلیه به مدت سه ماه توقیف می‌گردد. ثبت اولین تخلف موجب عدم ثبت تخلفات بعدی از لحاظ زمانی نبوده و جریمه‌ها جمع می‌شود.

تبصره ۱- در صورتی که راکب یا سرنشین موتورسیکلت برهنه یا نیمه برهنه باشد، وسیله نقلیه توسط پلیس راهنمایی و رانندگی بلافاصله به مدت سه ماه توقیف و به مبلغ دویست میلیون ریال جریمه می‌شود و حکم ماده (۵۰) این قانون در خصوص راکب یا سرنشین برهنه یا نیمه برهنه اعمال می‌شود.

تبصره ۲- در صورتی که مرتکب، پلاک وسیله نقلیه موتوری را مخدوش یا ناخوانا کرده یا آنرا بپوشاند، علاوه بر مجازات‌های مقرر در این قانون، جریمه مذکور در این ماده و تبصره (۱) آن به دو برابر افزایش می‌یابد.

ی- مجازات تعرض به بانوان محجبه در اماکن عمومی یا معابر

ماده ۵۸- هر شخصی در اماکن عمومی یا معابر متعرض بانوان محجبه شود، توسط ضابطان عام و خاص قوه قضائیه بازداشت و به حداکثر مجازات مندرج در ماده (۶۱۹) کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی محکوم می‌گردد.

تبصره- هر شخص با هرگونه رفتاری اعم از فعل و ترک فعل به علت حجاب به زنان توهین کرده یا افترا ببندد به مجازات این ماده محکوم می‌گردد.

تحلیل بی‌حجابی با رویکرد جرم‌شناسی

بزه در قوانین ماهوی و کیفری هر کشوری ریشه در تعریف آن از جرم و شناسایی آن دارد. از دیدگاه جرم‌شناسی، جرم به هر فعل و یا ترک فعل زیان آور فردی یا گروهی گفته می‌شود که مخل نظم اجتماعی و مغایر با شئون انسانی باشد ولو اینکه قانون مجازات متعرض به آن نشده باشد. از منظر حقوق کیفری جرم، فعل یا ترک فعلی است که به موجب قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد. (مظلومان: ۱۳۵۳، ۳۹) در قرون اخیر افزایش بزهکاری به ویژه ارتکاب جرائم عفت عمومی به عنوان یکی از معضلات اجتماعی مطرح شده و افکار عمومی را به شدت نگران کرده است (پرهوده: ۱۴۰۱، ۱۳۴) توجه به نقشی که بزه دیده در ارتکاب جرم دارد واجد اهمیت است، « زیرا هر چند با وقوع جرم فرد یا افرادی متحمل زیان می‌گردند اما در بسیاری از موارد شخص بزه دیده در ارتکاب جرم به طور مستقیم یا غیر مستقیم دخالت می‌کند. (نوربها: ۱۳۸۶، ۲۶۶) در جرم بی‌حجابی، زنان خود بزه کار محسوب می‌شوند اگر چه ممکن است همین جرم بی‌حجابی که توسط خود شخص صورت گرفته زمینه ارتکاب جرائم دیگری را علیه زنان به وجود آورد لیکن ما نمی‌توانیم زنان که خود مرتکب بی‌حجابی شده‌اند بزه دیده تلقی کنیم اما مطلبی که ممکن است تصور شود این است که کودکان و جوانان دختر با الگوبرداری از زنان بی‌حجاب، خود در آینده مرتکب جرم بی‌حجابی شوند و بنابراین می‌توان این گروه از افراد جامعه را قربانیان بالقوه جرم بی‌حجابی معرفی نمود. که البته این موارد نیاز به اصلاح قانون و قانون گذاری دارد. (طرهانی و همکاران: ۱۴۰۰، ۵۴) «زمانی که زنان با رعایت حجاب شرعی و با ظاهری متعارف در انظار عمومی حاضر شوند، تحریکات نامشروع جنسی از جانب افرادی که بنا به دلایلی در مقابل این تحریکات فاقد قوه کنترل می‌باشند. به حداقل می‌رسد و نتیجه این افول، کاهش چشمگیر تجاوزات جنسی و جنایات ناشی از این تجاوزات و نیز جرائم مرتبط با امور جنسی است». (کوهی: ۱۳۸۲، ۱۶۶) قانونگذار با تکلیف کردن حجاب شرعی بر زنان در سایه جرم‌انگاری، به دنبال مانع تراشی انگیزه مدار بر سر راه ارتکاب جرائم خاص نسبت به زنان از سوی برخی منحرفین خاص از طریق «پیشگیری وضعی کیفری مبتنی بر جنسیت» بوده است؛ بدون اینکه در این نگرش حمایتی رضایت یا عدم رضایت فرد موثر در مقام بوده باشد. (محمودی و بابائی: ۱۳۹۹، ۲۶۸) بی‌حجابی، زن را صاحب فضیلت نمی‌کند بلکه او را عروسکی می‌دانند که با رشد و تعالی فاصله‌ها دارد ضمن این که موقعیت‌های حاصل از تحرکات جنسی تنها نزد بیمار دلانی به وجود می‌آید که خود کمترین ارزشی ندارند (فتاحی زاده: ۱۳۹۲، ۱۸۰)

تحلیل عوامل موثر بر وقوع بزه از منظر جامعه‌شناسی جنایی

انحراف یا کج روی به رفتار یا کنشی اطلاق می‌شود، که هنجارهای مقبول جامعه را زیر پا می‌گذارد. در هر جامعه‌ای بر حسب موقعیت‌های گوناگون، انتظارات خاصی از اعضای جامعه وجود دارد. بی‌توجهی به این انتظارات به معنای انحراف از آن‌ها محسوب می‌شود. این انتظارات و هنجارها بسته به اهمیتی که جامعه برای آنها قائل است، می‌تواند واکنش‌های متفاوت اجتماعی را در قبال نقض آن‌ها برمی‌انگیزد؛ از دیدگاه جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، پدیده انحراف یا کجروی دارای دو بعد ذهنی و عینی (عملی) است که در بعد ذهنی هرگونه فاصله ذهنی از هنجارهای متعارف و مورد قبول جامعه انحراف و کجروی نامیده می‌شود، ولی در بعد عملی با رفتارهای انحرافی مواجه هستیم که شامل «رفتارهای ناسازگار» است؛ بدین معنا که فرد می‌خواهد طرحی نو در اندازد و نظم رفتاری و هنجاری جدیدی را بازتعریف کند؛ از طرف دیگر رفتارهای انحرافی به مفهوم «رفتارهای غیر عادی» است. (ذوالفقاری: ۱۳۸۵، ۶۹) بسیاری از بزهکاران از حاشیه اجتماع برمی‌خیزند. البته حاشیه نشینی بزهکار لزوماً به این معنا نیست که وی در خارج از قلمرو جغرافیایی یک شهر یا جامعه مشخص زندگی می‌کند، بلکه ممکن است بزهکار در داخل شهر و جامعه زندگی کند، اما به لحاظ فرهنگی، دارای آداب و رسوم و عقایدی کاملاً حاشیه نشین باشد (عامرکی برکی: ۱۴۰۱، ۸) زمانی که بی‌حجابی در جامعه افزایش یابد، آمار خشونت و جنایت علیه زنان بالا می‌رود، چنان‌که شاهد هستیم امروزه در غرب آزارهای جنسی و مساله خشونت علیه زنان روز به روز افزایش می‌یابد هر چند بی‌حجابی بسیاری از زنان و دختران با انگیزه مخالفت آن‌ها با دین نیست و تنها نوعی بی‌توجهی و سهل‌انگاری است، ولی با دقت و تامل در این ناهنجاری اجتماعی در می‌یابیم که اخیراً عواملی سبب افزایش فوق‌العاده بی‌حجابی در سطح جامعه شده است که اگر آگاهی‌های کافی نسبت به این معضل اجتماعی و پیامدهای منفی ناشی از آن به مردم داده نشود، بدون شک در آینده نزدیک با مشکلات بزرگتری روبه‌رو خواهیم شد. وقتی فساد و بی‌بند و باری در جامعه زیاد شود، آن جامعه قادر به حیات واقعی نخواهد بود و در مقابل هرگونه هجوم بیگانگان نابود خواهد شد، مطالعه ادوار گذشته تاریخ بشری نشان می‌دهد هر قومی به فساد روی آورده به سرعت دچار نابودی گردیده است. در تهاجم فرهنگی نیز رواج بی‌حجابی و هرزگی در جامعه بهترین ابزار دشمن به شمار می‌رود (محمدزاده: ۱۳۹۸، ۵۲).

نتیجه‌گیری

حجاب موضوع بسیار مهم در جامعه است، قانونی هم که در خصوص آن تصویب می‌شود باید کلی نگر، جامع، آینده‌نگر باشد در هر کشوری وحدت عامل اصلی برای حل مشکلات می‌باشد، لذا قوانین و لوایح طرح شده تنها یک بخش از رویکرد رعایت حجاب می‌باشد. مهمترین بخش مشکل حجاب کنترل درونی آن توسط خود شخص می‌باشد. مهمترین دلایلی که موجب شده است تا بسیاری از زنان کشورمان حجاب مناسبی نداشته باشند باید پیروی از فرهنگ غرب، اثرپذیری از رسانه‌ها، خوندنمایی و جلب توجه دیگران، انتخاب و علاقه شخصی، لجبازی و نشان دادن مخالفت خود با قانون حجاب، مدگرایی در میان افراد جامعه کمبودهای روانی و عاطفی افراد، چشم‌وهم‌چشمی، تربیت خانوادگی افراد و سست شدن اعتقادات دینی در جامعه می‌توان نام برد، ضعف قوانین اجرایی و به روز نبودن آن در مواجهه با مسایل و مشکلات اخلاقی جامعه در کنار بی‌قانونی در فضای مجازی کشور که امروزه حتی از فضای حقیقی پیشی گرفته و مرزهای فکری و اخلاقی کشور را به چالش کشیده است و از طرفی کوتاهی دستگاه‌های اجرائی، تقنینی و قضائی کشور در اعمال قوانین و مقررات موجود و همچنین بی‌انگیزه بودن برخی از مدیران، در احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر که می‌تواند با شیوه‌های نوین و کارآمد صورت بگیرد، موجب بروز و تظاهر بی‌حجابی در کشور شده است. در اجرای هر قانونی میزان اثر بخشی مواد آن قانون به ضمانت‌های لازم اجرایی و تناسب احکام با مسائل موجود بر می‌گردد. لذا در راستای اثر بخش تر نمودن مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی متناسب با تحولات اجتماعی و همچنین ارائه ضمانت‌های لازم در راستای اجرایی شدن قانون بر اساس جز ۲ اصل ۸۵ قانون اساسی و شرح وظایف قوه قضائیه مصوبه ۸۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی توصیه می‌گردد. قرن‌ها بشر کوشیده است برای قانون شرافتی فراهم کند و اطاعت از قانون را به یک ارزش اخلاقی تبدیل کند و آخرین ابتکار بشر این بوده است که با استفاده از ساز و کارهای دموکراتیک تلاش کند قانون، کم‌وبیش برآمده از جامعه و برآیند نظر اکثریت مردم باشد و با رعایت حقوق بشر و حقوق اقلیت تصویب شود. هر حکمرانی متعهد است به خاطر حفظ نظم و تأمین امنیت زیست اجتماعی، این دستاورد بشری را محترم شمرد و تقویت کند و در تنظیم و تصویب قوانین به نحوی عمل کند که شرافت قانون محفوظ بماند. قانون معقول و مقبول جامعه قرار بگیرد و بر خلاف حقوق بشر و نظر اکثریت جامعه نباشد. یکی از پیامدهای قانونگذاری

سریع و نهایتاً پیشگامی در توسعه مجازات، شناسایی طبقه جدیدی از مجرمین بر حسب لایحه عفاف و حجاب می‌باشد که صرفاً براساس علل مختلف، سبک زندگی غیر متعارف را برگزیدند هرچند برحسب طبقه بندی مجرمین، بی حجابان جزء هیچکدام از گروه‌های مجرمین خطرناک محسوب نمی‌شوند. بر حسب قوانین حقوقی که تولید کنندگان و توزیع کنندگان و قاچاقچیان مواد مخدر و... مجرمین خطرناک محسوب می‌شوند و به موجب ماده «۲» قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۶ با اصلاحات بعدی (۱۳۹۶/۰۷/۱۲) کسانی که به تولید مواد مخدر اقدام نمایند به جزای نقدی درجه شش و در صورت تشدید مجازات تا درجه دو محکوم خواهند شد. لذا در قیاس با بزهکاران خرد کسانی که اقدام به بی حجابی می‌نمایند، که ضابطان قضایی می‌توانند بر حسب مجوز صادره توسط لایحه عفاف و حجاب به فوریت شخص مجرم بی حجاب را دستگیر نمایند و مجرم که مرتکب بی حجابی شده است، تبعات دوران محاکمه و هم صحبتی با مجرمان دیگر، و نهایتاً تحمل کیفر را تجربه می‌نماید، که این امر موجبات بروز تنش های اجتماعی و آسیب های روانی، توسعه سبک زندگی مجرمانه، افزایش جرائم را به دنبال خواهد داشت. چه بسا در قبال این اقدام ناپهنجار باید از طریق شیوه های فرهنگی و تدوین سیاست جنایی مدون و منطبق با مقتضیات زمانی و مکانی و آسیب شناسی علل وقوع بی حجابی و ارائه راهکار های مناسب با در نظر گرفتن شرایط عموم جامعه حل و فصل گردد و شخص بی حجاب سریعاً اقدام به پذیرش فرایند جامعه پذیری نماید، اما در غیر این صورت با توسل به قوه قهریه و عدالت کیفری شاهد افزایش روز افزون فراوانی مجرمین و جرم زایی خواهیم بود.

پیشنهادها

حل مساله حجاب به عنوان مساله ای اجتماعی و پدیده ای فرهنگی می‌باشد؛ اگر با افراد بی حجاب برخورد (فرهنگی، مشارکتی، کیفری) نداشته باشیم سیاست مناسبی را در پیش نگرفته ایم؛ لذا حجاب به عنوان ضرورت دینی باید واجد ضمانت اجرای مناسب در راستای برقراری امنیت و حفظ نظم عمومی و حفظ ارزشهای انکار نشدنی و اساسی جامعه باشد. اما بایستی به اقدامات اجتماعی و فرهنگی مناسب در جامعه که شامل اقداماتی همچون بستر اقتصادی مناسب، ساماندهی مد و لباس، پرهیز از تحریک بزه کار، بزه دیده زدایی، ارجاع محترمانه به مراکز تخصصی حجاب، که موارد گفته شده از راهکارهای پیشگیری در کنترل بی حجابی در جامعه می‌باشند توجه داشت، اما در خصوص قانونگذاری لایحه عفاف و حجاب راهکارهای ذیل ارائه می‌شود.

۱- قانونگذار ضمن اصلاح ساختارهای مرتبط با فعالیت های اجتماعی زنان، با تغییر نگرش نسبت به مقوله حجاب به شکل فعلی و دخالت دادن جایگاه عرفی آن در فرایند قانونگذاری و توجه بیشتر به روشهای غیر حقوقی و با دست یازیدن به برنامه ریزی های مدون و هدف دار آموزشی و با توسل به تبلیغات مهندسی شده و تخصصی فرهنگی در معرض حجاب شرعی به عنوان الگوی مناسب حجاب زنان، این نوع از پوشش را در جامعه ترویج و بدواً به شکل صلح آمیز با افراد بدون حجاب شرعی مقابله و رفتار نماید و در صورت عدم موفقیت در راستای این امر با ملحوظ نظر قرار دادن مناسبات عرفی و با در نظر گرفتن واقعیات موجود در جامعه امروزی به حقوق کیفری متوسل شوند.

۲- در راستای حمایت قاطعانه از زنانی که با رعایت حجاب به فعالیت های اجتماعی خود می‌پردازند و در سطح جامعه با پوششی مناسب تردد می‌نمایند هر گونه امتیازات در خور توجه در حق این افراد اعمال نمایند و با رعایت انسجام حقوقی و احترام به حریم خصوصی زنان، در خصوص زنانی که به جهت ارتکاب جرائمی حق الهی که دارای جنبه عمومی می‌باشند، با تحقیقات محلی و بررسی سابقه رعایت حجاب و نحوه پوشش بانوان، این افراد مشمول حکم محکومیت، مورد تخفیف و تعلیق و عفو ویژه قرار بگیرند.

۳- برای تدوین لایحه قانون عفاف و حجاب بهتر بود، ابتدا مطالعاتی پیشا تقنینی و پسا تقنینی در خصوص تاثیرات اجتماعی قوانین انجام دهند و زمینه و امکان سنجی اجرای قانون را بفهمند و آن را در قانون گذاری لحاظ نمایند. قانونگذاران باید با درک واقعی شرایط جامعه و دنیای امروز به قانونگذاری بپردازند و الا تجربه ای فراگیر تر و روشن تر بر تجربه های قوانین متروک خواهند افزود و حاکمیت قانون و نگرش به قانون را روز به روز تضعیف خواهند کرد و در این مسیر سرمایه های بنیادین و ساختاری جامعه بیش از پیش تضعیف و نحیف خواهد شد.

۴- بهتر بود در تدوین لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب ابتدا مطالعات دقیق تری در خصوص تاثیرات اجتماعی و میزان اثرگذاری های مثبت یا منفی احتمالی آن را پیش بینی می‌نمودند تا با درک واقعی شرایط جامعه و دنیای امروز و مقتضیات زمانی، زمینه اجرای آن را در آینده تدارک می‌دیدند. و الا تجربه ای فراگیر تر و روشن تر بر تجربه های قوانین متروک

خواهند افزود و حاکمیت قانون و نگرش به قانون را روز به روز تضعیف خواهند کرد و در این مسیر سرمایه‌های بنیادین و ساختاری جامعه بیش از پیش تضعیف خواهد شد.

۵- اجرای سیاست‌های بازدارنده به وسیله نیروهای انتظامی آموزش دیده و آشنا با دانش روان‌شناسی و جامعه‌شناسی و نیز اجرای سیاست‌های اصلاح‌گرایانه در ساختارهایی که غیر کارشناسانه کار می‌کنند و با اصول و مبانی تربیت اسلامی هماهنگ نیستند.

۶- ایجاد تفریح‌گاه‌های سالم و متناسب با شأن جامعه اسلامی که زمینه رشد فرهنگی در آن‌ها فراهم بوده و غیرمستقیم و نامحسوس زیر نظر باشند. و ایجاد فضای سالم رقابتی در زمینه ورزش، دانش و هنر و گسترش ارتباطات بین‌المللی در زمینه‌های یادشده برای متمرکز و هدف‌مند کردن نیروی سرگردان جوانان.

۷- رفع مشکلات اقتصادی شهروندان و حل مشکل معیشت آنان که در برخی موارد عامل اصلی بی‌عفتی است و ایجاد بستری مناسب برای ازدواج جوانان.

۸- ایجاد مرکزهای مشاوره و پاسخ‌گویی به شبهه‌ها، با هزینه کم و در صورت امکان به شکل رایگان.

منابع

- [۱] قرآن کریم
- [۲] نهج البلاغه
- [۳] اخلاصی، ابراهیم، فاتحی دهاقانی، ابوالقاسم، شیعی، امیر حسین (۱۳۹۷) مساله شناسی حجاب در جامعه ایرانی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، دوره ۸، ۲۳۲
- [۴] اسکی، شفیق، کوهی، سواد (۱۳۹۸) جایگاه حجاب در فقه اسلامی، فصلنامه بین المللی قانون یار، دوره سوم، شماره ۹، ۳۷۶-۳۷۵
- [۵] اصفهانیان، سعید، ناظم زاده، فائزه، تیموری نهار، بهجت (۱۳۹۵) بررسی دامنه مفهومی حجاب و نقش آن در تربیت انسان و جامعه از منظر قرآن، فصلنامه مطالعات اسلامی زنان و خانواده، سال سوم، شماره ۸۱، ۴
- [۶] اولادی، شعبان، جهانبخش، اسماعیل، محمدی، اصغر (۱۳۹۸) بررسی اثرات و پیامدهای پدیده بی حجابی و تبرج بر امنیت اجتماعی، فصلنامه امنیت اجتماعی، شماره ۵۷، ۶۸
- [۷] پروده، فرزاد (۱۴۰۱) فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون نقش نهاد خانواده در بزهکاری جرم و اعتیاد فرزندان، فصلنامه پویا در آموزش علوم تربیتی و مشاوره، دوره ۸، شماره ۱۶، ۱۳۴
- [۸] چرمی مصطفی، محبی، جلیل، علی مددی، عبدالحسین (۱۳۹۹) بررسی وضعیت پوشش و حجاب زنان در جامعه و پیامدهای بی حجابی آنان، ۷۹
- [۹] حداد عادل، غلامعلی (۱۳۹۱) فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، نشر سروش، تهران، ۶.
- [۱۰] حیدری، فاطمه، امیریان فارسائی، امین (۱۴۰۰) تحلیل جرم بی حجابی در نظام عدالت کیفری ایران، فصلنامه بین المللی تحقیقات حقوق قضایی، دوره اول، شماره ۱۲، ۱۷۷.
- [۱۱] دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷) لغت نامه دهخدا، چاپ دوم، نشر دانشگاه تهران.
- [۱۲] رحیمی، فاطمه، خیاطی، تارا (۱۳۹۳) نقش خانواده در ترویج حجاب و عفاف، ۸۸
- [۱۳] سراقی، بهروز، خزائی، میثم (۱۳۹۷) بررسی دیدگاه های تفسیری آیات حجاب و مجرمانه بودن عدم رعایت حجاب شرعی، فصلنامه پژوهش های تفسیر تطبیقی، سال چهارم، شماره دوم، ۱۱۷-۱۴۶.
- [۱۴] شفیع مازندرانی، سید محمد (۱۳۹۰) چیستی حجاب اسلامی معنا شناسی حجاب از منظر آیات حجاب، مجله علمی پژوهشی پژوهشهای فقهی، سال هفتم، شماره دوم، ۴۹
- [۱۵] شیرازی، صدر المتاهلین (۱۹۹۹ ه ق) شرح فارسی بر الاسفار الاربعه، جلد ۴ چاپ ۴ حسن زاده آملی، نشر موسسه بوستان
- [۱۶] فتاحی زاده، فتحیه (۱۳۹۲) حجاب از دیدگاه قرآن و سنت، چاپ دهم، نشر بوستان کتاب قم، قم، ۱۸۰ کتاب، قم، ۱۱۶
- [۱۷] مطهری، مرتضی (۱۳۹۶) نظام حقوق زن در اسلام، موسسه انتشارات صدرا، تهران، ۵۰
- [۱۸] صالحپور، هه تاو، آرمون، مرضیه، کرم عباسی، سهیلا، آقا جری، فاطمه ف شریفی پور، مژگان (۱۴۰۲) حجاب و بصیرت افزایی و گسترش فرهنگ اسلامی، فصلنامه تحقیقات راهبردی در تعلیم و آموزش و پرورش، شماره ۸، سال اول، ۳۰۶-۳۹۲
- [۱۹] طرهانی، عبدالرحیم، منصوری، سید مهدی، جمادی، علی (۱۴۰۰) رویکرد سیاست جنائی مشارکتی در قبال مساله بی حجابی و بد حجابی، فصلنامه علمی پژوهشی تعالی حقوق، شماره ۶، ۵۴
- [۲۰] عامری برکی، زهرا (۱۴۰۱) عدالت ترمیمی به عنوان یکی از نظام های پاسخ غیر رسمی به جرم، فصلنامه بین المللی قانون یار، دوره ۵، شماره ۲۰، ۸
- [۲۱] عبدلهی، عطیه، حیدر نژاد، کیوان (۱۴۰۲) تحلیل قلمرو فضای سایبری در راهبرد مقابله با تهاجم فرهنگی با تاکید بر مسئله عفاف و حجاب در جامعه، کنفرانس ملی پدافند سایبری، دوره ۴، ۱۲
- [۲۲] فرجی، مجید (۱۴۰۲) ترویج عفاف و حجاب در خانواده و نقش آن در کاهش آسیب های اجتماعی، ۴۸
- [۲۳] کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۵) اصول کافی، جلد دوم، نشر دارالکتاب الاسلامیه ف تهران، ۱۲
- [۲۴] لرسناتی، آزاده (۱۴۰۲) زوایای پنهان لایحه حجاب ف مجله زندگی خانواده، ۳۴

- [۲۵] محمد زاده، علی (۱۳۹۸) پیامدهای بی‌حجابی و آثار آن در جامعه سیاست خبرگزاری دفاع مقدس، آرشیو خبر، مراجعه شده در ۱۴۰۳/۰۲/۲۳ قابل دسترسی در سایت www.defa.press.ir
- [۲۶] محمودی، مرتضی، بابائی، محمد علی (۱۳۹۹) مبانی جرم‌انگاری عدم رعایت حجاب شرعی در حقوق کیفری ایران، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال ۱۱، شماره ۱، ۲۶.
- [۲۷] معین، محمد (۱۳۸۶) فرهنگ معین، جلد اول، چاپ سوم، نشر زرین، تهران.
- [۲۸] موسوی فرد، سید محمدرضا، نوروزیان، حمید رضا، ضیا الدین پور، فاطمه السادات، پور طهماسب، مریم، هراتیان، فاطمه (۱۴۰۱) جستار جامعه‌شناختی بر تظاهر به عمل حرام در قالب آموزه‌های فقهی و جرم‌شناسی اسلامی، فصلنامه تمدن حقوقی، دوره ۵، شماره ۱۱، ۵۸۹-۶۰۸.
- [۲۹] نجفی ابرند آبادی، علی حسین (۱۳۸۳) تقریرات جرم‌شناسی، انتشارات مجتمع عالی قم، قم، ۲۴ راغب اصفهانی، حسین بی محمد (۱۴۱۲ ق) المفردات، چاپ اول، نشر دارالشامیه، لبنان، ۲۱۹.
- [۳۰] نور بهاء، رضا (۱۳۸۶) زمینه جرم‌شناسی، چاپ ششم، نشر گنج دانش، تهران، ۲۶۶.
- [۳۱] هدایت نیا، فرج‌الله، شوشتری، مهدی، محمودی ضامن جانی، محمد رضا، (۱۴۰۱) رویکرد شناسی حقوقی حجاب با نگرش انتقادی به برخورد کیفری با بی‌حجابی، سال ۱۹، شماره ۷۴، ۲۰.
- [۳۲] مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۴) مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تاریخ مراجعه مراجعه شده ۱۴۰۳/۰۳/۰۷ قابل دسترسی در وب سایت: <http://tc.majlis.i/fa/law/show>
- [۳۳] روزبهی، محدثه، نظریه‌مشورتی درباره حجاب، قابل دسترسی در سایت اختصار، تاریخ مراجعه ۱۴۰۳/۰۳/۰۳، قابل دسترسی در وب سایت: www.ekhtebar.ir